УДК 821.161.2’’19’’-83

АНДРІЙ СОДОМОРА В МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ ЗІ ЛЬВОВОМ

Тетяна Комарницька
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: deutsch@franko.lviv.ua

У статті йде мова про міжкультурний діалог Андрія Содомори як посередника – українця між візантійською римською та європейською культурами, а також про значимість цього діалогу для теперішніх і прийдешніх поколінь.
Ключові слова: А. Содомора, діалог, комунікація, культура.

Я хотіла б найперше торкнутися трьох штрихів до зазначеної в заголовку теми, а саме: міжкультурний діалог і діалог у розумінні А. Содомори;
- Львів та його аура у творчому становленні вченого, перекладача, поета Андрія Содомори;
- що мав би значити для нас, сучасників А. Содомори та прийдешніх поколінь його діалог, діалог українця з античною та європейською культурою, діалог який він рефлектує на нашу культуру, нашу мову , нашу віру, наші одвічні цінності.

Комунікація, тобто спілкування є одним із феноменів людського буття. У багатьох наукових працях комунікацію справедливо розглядають як самовиявлення культури [12]. Це складний інтерактивний процес, в якому визначальним є конструкт, “культура”. Релевантним для міжкультурного діалогу, де одним із співрозмовників є носій іншої культури [1, с. 257], є, на нашу думку, розуміння культури як системи орієнтирів, що притаманна тій чи іншій мовно-культурній спільноті (нації, етносу), якими керуються у своїх діях окремі люди, чи суспільство в цілому. Система орієнтирів – це змодельовані у свідомості картини світу, що віддзеркалюють символічні знаки вербальної, невербальної, паравербальної поведінки, ритуали, стереотипи, стилі, притаманні певній мовно-культурній спільноті. Мова має специфічне відношення до культури, оскільки вона в силу своєї функції як засобу комунікації, сама обумовлена культурою, а з другого боку – вона є засобом опису і аналізу культури [4, с. 38].

У багатогамному мовно-культурному світі, що переживає сьогодні гнітючий процес глобалізації, використання, наприклад, єдиної універсальної мови (lingua franca) ще не гарантує успішного міжкультурного діалогу в сенсі сприймання (рецепції), розуміння й порозуміння, бо єдина мова не може передати усю гамму смислів, дух, що притаманні мовним спільнотам і маніфестуються в їхніх національних мовах. Як влучно зазначив О. Потебня, ми можемо порівняти душі різних народів із водомірами, які по-різному розділяють струмінь сприймань, що протікають крізь них [11, с. 9].

Висхідним при аналізі діалогу у світлі сучасних прагматико-комунікативних теорій є так звана “Organon – модель” Бюллера [5, с. 4], що нагадує відомий крателос – діалог грецького філософа Платона, який називає мову “Organon”, за допомогою якої хтось комусь щось, сповіщає. Хтось комусь щось – це три елементарні складові, що відповідають трьом функціям
мовного знаку – функції вираження, апеляції і зображення. “Organon – модель” Бюллера була згодом доповнена і вирізнена працями Віттгенштайна, Остіна, Серля, Вундерліха, Габермаса та
ін., проте діалог як одна із важливих форм міжкультурної комунікації не став ще досі предметом
глибоких лінгвокультурологічних досліджень. Саме глибоке розуміння А. Содомором природи
спілкування без сумніву дасть поштовх до нових міжкультурних студій у порівняльному і контрастивному аспектах, а також для дидактичних роздумів про навчання культурі спілкування

для якого, на жаль, досі не має належного місця ні у школі, ні у вищій школі.
Таке глибоке й одночасно мистецьке розуміння феномену діалогу з появою “На одинці зі словом” зустрічається вперше. До цього часу нічого подібного не з’явилося, бо, за висловом Романа Федоріва, не часто зустрічається в одній особі мистецький і водночас дослідницький глибоко компонентний талант [7].
Дослідник розкриває етимологію слова “dialogs” із грецької, якому відповідає наша миле українське слово “бесіда”, “розмова” з надією на щасливе порозуміння [7, с. 192].
У цьому сенсі Габермас мріє також про ідеальний (водночас вважає такий утопією) діалог, що можливий лиш у невимушеній (herrschaftsfreie Diskussion) ситуації, коли співбесідники мають рівноправні шанси для спільного пошуку істини на основі консенсусу [5].
А. Содомора розкриває в поетичній формі природу діалогу, описує складові його структури, називає та інтерпретує різні засоби спілкування – вербальні, паравербальні (голос), невербальні (мову тіла), надаючи особливого значення голосу та мові тіла, що не тільки підкріплюють словесний вираз, але й іноді можуть його повністю замінити. Саме феномену голосу, його функції та тональності у спілкуванні, що сприймає наше вухо, а “вухо”, за висловом німецького просвітителя Й. Г. Гердера: “Das Ohr ist die beste Meisterin der Sprache – найкраща майстерня мови, присвячена найновіша розвідка німецького вченого А. Богнера під назвою: “Stimmen hören….” [2, с. 209] – “Слухати голоси…”
Дуже цікавою видається нам теза А. Содомори про те, що мистецтво вести бесіду й мистецтво викласти її на папері різні. Отже, було б цікаво дослідити значення знаків у зафіксованій на папері бесіді. Не лише цікавими є відмінності при веденні бесіди в різних народів, але й, що об’єднує, наприклад у цьому сенсі українців з еллінами, або чому бесіда в японців пов’язується із словом сидіти [7, с. 198]. Щоб не позбавити читача власного пізнання і насолоди від бесіди про бесіду, відсилаю до унікального твору А. Содомори “На одинці зі словом”, що регенерує нові ідеї для філологічних порівняльних та контрастивних студій. Але, щоб “нитка, пряжа, не обірвалася” щоб не згубити “den roten Faden” нашої теми, розгортаю “На одинці зі словом” на сторінці 197–198, читаю “прохід” з наголосом на “о”, слово забуте , рідко вживане, бо не має на сьогодні відповідної реалії.
Більш як півстоліття тому “прохід” був милою реалією в маленьких містечках Галичини й у самому Львові. Йшли на прохід, щоб побути на одинці, повести бесіду з самим із собою, або з приятелем, коли навіть той відсутній, або з тими, хто жив у минулому, або житиме в майбутньому. Підчас таких проходів виникають нові ідеї, особливо загострюється сприйняття і активізуються поетичні процеси, що не є випадковими, а як вважає О. Потебня, виникають і унапрямляються глибинними духовними структурами, законами душевної діяльності особистості. Для О. Потебні особистість – це внутрішній зір, що бачить і пізнає, а ще голос, що кличе дослухатись [4, с. 148].
Міжкультурний поетичний діалог А. Содомори із Львовом детермінується напрямом тих шляхів, які накреслила йому доля, але й тих, які він пройшов разом із своїм народом, його мовою, піснею, журбою та радістю.
Коли гортаю “На одинці зі словом” мимоволі спадають на думку слова юного Ґете, який приїхав на студії права до Ляйпцігу, але відвідував лекції відомих тоді вчених літературознавців Готшеда, Геллерта, ходив на прохід, виділявся серед студентів вийнятковою ерудицією, був закоханий у ауру Ляйпцігу: “Mein Leipzig, lob’ ich mir, Es ist ein klein Paris. Und bildet seine Leute” [13, 2] – хвалебну пісню співаю моєму Ляйпцігу. Це – маленький Париж, що освідчує своїх людей [переклад Т. К.], але незабаром повертається додому з розбитим серцем від нерозділеного першого кохання і пише свої перші поетичні “Страждання” “Junge Leiden”. Сплине багато часу, коли Ґете напише у творі свойого життя “Фаусті”: Verweile, du bist schön, що перегукується з Горацієвим “Carpe diem”, а з “Моменте, зупинись”, починає А. Содомора свій прохід вулицями осіннього міста левів. Львів і Ляйпціг чимось подібні, навіть перший звук вимовляється однаково як у слові “лялька”. І хоч тут і там все міняється, бо “Dies gradus vitae est” “А день – то крок життя” (А. Содомори) але не гине . У гербі обох міст – лев “Вони” (леви у Львові Т. К.) – ні кроку. Із Княжої гори: де грот на тлі віків – Стоять за будь-якої пори дня чи року [9].
Найстаріший ресторан Ляйпцігу “Auerbachs Keller” (Ауербахс Келлер) нагадує нам

своїм інтер'єром сцену із ґетевого "Фауста". Якусь ледь вловиму спорідненість душ відчуваємо між Содоморою і Ґете. Не випадково вибирає А. Содомора для есеїстичних студій "Нічну пісню мандрівника" ("Wanderers Nachtslied") [10, с. 122], що відлунює тишею, якої прагне стомлена душа на схилі літ.

А перед тим, як і Гете з роз'ятреним серцем повертається з "маленького Парижу", себто з Ляйпцігу, додому, так і малий Андрій повертається у свій Вирів (вирій) зі свого першого проходу фірою по Львові, але з ґулею на лобі. Той перший прохід на возі по тодішній бруківці львівських вулиць "чую ще нині не лише вухом, але й усім тілом" напише згодом поет [9, с. 6]. Наділений божественним даром чуття до Слова, що торкається його душі, слуху і думки, чаклує А. Содомора над кожним словом як у Декарта : "Уточнюйте значення слів – і позбавите світ половини його непорозумінь" [7, с. 205], одна із передумов успішного міжкультурного діалогу.

Відповідальність як у Піттака: "Найважливіше в житті – добре робити те, що робиш, виніс майбутній вчений, перекладач, поет із батьківської хати, де звучала рідна пісня, де стара сільська дзвіниця кликала на молитовну розмову з Богом, де в маленькій церкві села Вирів лунало високим стилем "Воньмім!", з яким звертався до своїх парафіян о. Олександр, батько Андрія Содомори. Саме тут закладаються підвалини мовного світу за (А. Віжбіцькою "лінгвокультурні концепти") [5] Андрія Содомори, справжні перли, зібрані у книзі "На одинці зі словом", присвяченій батькам Софії і Олександру. Сорок літ напруженої праці розуму і серця, до того була ще надто щаслива оказія (не без допомоги "Лицаря Залізної Остроги" Дмитра Ліськовича) переорієнтації на класичні студії у неперевершених Вчителів, якими були Соломон Лур'є, Йосип Кобів, Юрій Мушак, Михайло Білик, Віталій Маслюк та багато ін [8].

Живий дух університетського життя [2, с. 3], спілкування з непересічними людьми, бібліотеки, архіви, музеї Львова як і проходи на одинці чи з друзями вулицями й околицями, тобто вся аура Львова, облагороднювала своєрідний талант А. О. Содомори, наділила його здатністю відчувати взаємодію глобального і локального, універсального і самобутнього, подібного і унікального, одвічного і миттєвого. У "Книзі Склізіастів", у рідній пісні й думі шукає він постійно коріння одвічних засад і чеснот.

"Предметом володій – тоді пиши. Тоді й слова наспіють" – радить Горацій. І почав писати…

"А що коли предметом – стан душі То хто ким володіє? "

Відповіддю на це запитання є якраз діалог "На одинці зі Львовом". "Не має лірики без діалогу" [9], –зазначає Мандельштам. Стан душі поета вилився в чарівні мініатюри, де Слово сяє особливою енергетикою. Як і леви, поет бачить Львів найкраще восени, тоді відчуває єднання думки з чуттям. Львів – це не тільки особлива аура, що надихає митців, Львів – це "die Welt in einer Nuss (Гете про Ляйпціг) – "Світ в одному горісі", суцвіття мов і культур, що взаємно збагачувались, перехрещувались, але не втрачали своєї самобутності [6], залишивши сліди в архітектурі, написах на кам'яницях, надгробних пам'ятниках, у назвах вулиць, у неповторному запаху львівської кави і солодощів. Багато що змінилося але не зникло безслідно. "Кам'яна симфонія" звучить різноголоссям для поета, а надто в осені поетичним тріо – людина, листок, вітер, і кличе прислухатись до їх голосу, відчути потребу будувати нове на укорінених у рідну землю міцних підвалинах. Акорди осіннього тріо звучать із кожного неповторного вірша, супроводжують поета на прохід до міста його поезії і правди.

Тож дослухаймось до порад самого автора, до його судження про те, що не має нічого прикрішого аніж перервати нитку, яку хтось інший снує, бо вже її не приточити. Тому краще помовчати. Мовчання теж бесіда. Мовчати… і "подати одне одному руку, щоб відчути живе…тепло неперервну тяглість… Зігрітої почуттям людської думки" [9, с. 4].

Діалог – це не тільки зустріч дискурсів, не тільки сприймання і розуміння, спонукання й обмін інформацією, а це ще – зустріч позицій, норм і цінностей та орієнтацій. [6].

Дослухаймось разом з поетом до голосу віків і, "твердих" мужів, дух яких витає над Львовом, відчуймо найвищий сплеск їхнього Слова, Думи, Духу і Дії, проймімося великою любов'ю до рідного Слова, що здатне закарбувати і повернути (respicere) респект, пошану

до нього.
“На одинці зі словом” – це поетичний міжкультурний діалог українця як посередника між античною, візантійською та європейською культурами, це – поетичний пам’ятник, вкарбованим у камінь слідам, що мають для нас і прийдешніх поколінь велику значимість, пам’ятник, що дихає чуттям великої любові до рідного слова й закликає нас дбати, щоб у тому, що не гине було якомога більше нашого самобутнього, отже, цікавого й цінного для інших народів: маємо ж іти до співчуття, а не до нудного однозвуччя; не до скупих повідомлень, а до теплої, яку так плекали наші предки, одвічної супутниці людського роду – бесіди [9, с. 6].

1. Бацевич Ф. С. Нариси комунікативної лінгвістики. Львів: Вид. центр. Нац. ун-ту ім. І. Франка, 2003. 2. Вакарчук, І.: Живий дух університетського життя; Передмова . Содомора А. Лініями долі. 3. Вежбицкая, А Язык. Культура. Познание: - Пер с англ. Отв. Ред. М.А.Кронгоуз, вступ. ст.Е. В. Падучевої М., 1997. 4. Кісь, Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) Львів, 2000. 5. Komarnytska, T Kommunikativ-pragmatische Theorien und die interkulturelle Gesprachsanalyse bzw. Gesprachserziehung- (Прийнято до друку на 2008). 6. Komarnytska,T Kulturbegegnungen und Identitatsdiskurs im galizischen Kontext (Прийнято до друку 2007). 7. Содомора А. На одинці зі словом. Львів: літопис, 1999. 8. Содомора А. Лініями долі: Літопис, 2003. 9. Содомора А. На одинці зі Львовом. Поетичні проходи. Львів, 2003. 10. Содомора А. Студії одного Т. Комарницька 293
вірша. Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2000. 11. Фізер, І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні. К., 1996. 12. Bogner A. Stimmen hören- Das Phänomen der Stimme in der interkulturellen Kommunikation // Kulturthema Kommunikation. Konzepte. Inhalte. Funktionen. Hg. von Alois Wierlacher. Residence Verlag. 13. Goethe. Poetische Werke. Autobiographische Schriften. Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit. Aufbau -Verlag Berlin und Weimar 1967.

АНДРИЙ СОДОМОРА В МЕЖКУЛЬТУРНОМ ДИАЛОГЕ СО ЛЬВОВОМ

Татьяна Комарницкая
Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
e-mail:deutsch@franko.lviv.ua

В статье идет речь о межкультурном диалоге Андрия Содоморы как посредника – украинца между византийской, римской и европейской культурами, а также о значимости этого диалога для современников и грядущих поколений.
Ключевые слова: А. Содомора, диалог, коммуникация, культура.

ANDRIY SODOMORA IN THE INTERCULTURAL DIALOGUE WITH LVIV

Tetiana Komarnytska
Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail:deutsch@franko.lviv.ua

The article discusses the intercultural dialogue of Andriy Sodomora as a Ukrainian who mediates between Byzantine, Roman and European cultures. The issue of the signifi cance of this dialogue for the present and future generations is also raised.
Key words: Andriy Sodomora, dialogue, communication, culture.

Стаття надійшла до редколегії 24.04.2010 р. Статтю прийнято до друку 2.09.2010 р.